



HALKEVİ DERGİLERİNDE ATATÜRK İMAJI

Cüneyd Okay*

ÖZET

Halkevleri, kuruldukları 1932 yılından sonra teşkilatlanmalarını tamamladıkça dergi çıkarmaya başlamışlardır. Bu dergiler, yayınlarını, zaman zaman durdurup sonra yeniden yayın hayatına başlayarak ya da farklı isimlerle çıkararak 1950'ye kadar sürdürmüşlerdir. Halkevi dergilerinde yer alan en önemli figür Mustafa Kemal Atatürk'tür. Gerek sağlığında gerekse ölümünden sonra Atatürk için değişik övgü ve yüceltme nitelemeleri yapılmıştır. Bunlardan en sık kullanılanları 'ebedî şef'¹ ya da 'ulu önder'dir ve çok sayıda örneği vardır. Atatürk için kullanılan diğer bir niteleme ise 'yaratıcılık'tır. Bu makalede Halkevi dergilerine yansıyan Atatürk imajı ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halkevleri, Cumhuriyet Halk Partisi-Atatürk

* İstanbul Teknik Üniversitesi, okayc@itu.edu.tr

¹ Şeflik meselesinin ortaya çıkışını Ş. Aytaç şöyle açıklar: "Sınıflaşmak devri iflas etti. Bütün dünya kütleleşmeye doğru gidiyor. Milletler bu ihtiyaçla birer 'Şef' yarattılar." Ş. Aytaç, "Halkevleri: Ne İçin?", **Altan**(Elazığ), N:23, Şubat 1937, s:1

THE IMAGES OF ATATÜRK İN THE JOURNALS OF PEOPLE'S HOUSES'

ABSTRACT

Halkevleri (People's Houses') started to publish magazines as they completed their organization after 1932, when they were established. These journals continued their publication until 1950, when they stopped from time to time and then started again, or appeared under different names. The most important figure in *Halkevi* magazines is Mustafa Kemal Atatürk. Both in his health and after his death, various praise and exaltations were made for Atatürk. The most commonly used ones are the "şef-chief", "eternal chief- Ebedî Şef" or the "Ulu Önder-Great Leader" etc.. Another characterization used for Atatürk is 'creativity'. In this study the images of Atatürk in Halkevi journals are examined.

Keywords: People's Houses', The Republican People's Party, Atatürk

Halkevleri, kuruldukları 1932 yılından sonra teşkilatlanmalarını tamamladıkça dergi çıkarmaya başlamışlardır. Bu dergiler, yayınlarını, zaman zaman durdurup sonra yeniden yayın hayatına başlayarak ya da farklı isimlerle çıkarak 1950'ye kadar sürdürmüşlerdir. Bu süreli yayınların başta geleni Ankara Halkevi tarafından çıkarılan *Ülkü*, özellikle Mayıs 1950'ye kadar ısrarla yayınına sürdürmüş ve Halkevleri'ne sahip çıkıp çok büyük ilgiye mazhar olduğunu söylemiştir.

Cumhuriyet Halk Partisi(C.H.P.)'nin kuruluşu olan Halkevleri, doğrudan Parti'ye bağlı ve onun murakabesi altında faaliyet göstermektedir. Her ne kadar bu kurumlar için Halkevi dergilerinde sürekli olarak 'siyaset yoktur; yapılmamaktadır' denilse de kastedilen siyaset, C.H.P.'nin dışında kalan siyasettir. Özünde idarecilerinin C.H.P.'li olmak mecburiyetinde olan bir yapı söz konusudur. Her şey C.H.P. üzerine kuruludur ve öyle ilerlemektedir. (Gaziantep Halkevi dergisi *Başpınar*, Gaziantep'te C.H.P Basımevi'nde basılmaktadır. Bazı yerlerde Halkevi ve C.H.P. binaları aynıdır). Halkevi reisliği de, C.H.P. milletvekilliği için bir basamak teşkil etmektedir. Halk Partisi'nin il ve ilçe kongrelerinden haberler verilirken 'tam bir disiplin duygu düşünce birliği' ibaresi sıklıkla kullanılır. Özellikle Parti'nin Büyük Kurultay'ları mutlaka dergilerde teferruatlı bir biçimde yer alır.

Bu dergilerde kullanılan dil ise zamana göre değişmektedir. Bilhassa 1935-1936 ve 1937 nüshalarında dilde ‘özleşme’ çabalarının ağırlıklı olarak hissedildiği makalelere yer verilmiştir. Çok sayıda ‘öz Türkçe’ kelimenin yer aldığı bu yazıların kolaylıkla anlaşılabilmesi güçtür ve bir kısım kelimeler sözlüklerde bile bulunmamaktadır. Ancak bazı yazarlar kendi yazılarının sonuna anlaşılabilmek adına sözlükler koymuş ya da bu yeni kelimelerin geçtiği yerlere parantez içinde bilinen şeklini vermişlerdir. Mustafa Kemal’in ismini ‘Kamal’ olarak yazmak, tam da bu zamanlarda ortaya çıkmış ve bir müddet bu yazım şekli kullanılmıştır.

Halkevleri’nin ilk defa açıldığı gün 1932 yılının 19 Şubat’ı olması sebebiyle her yıl bu günü takip eden ilk pazar günü Halkevleri Bayramı olarak kutlanmaktadır. Halkevi dergileri de kendi kurumlarında yaptıkları merasimleri sayfalarına aksettirirler. Bu merasimler genellikle Halkevi başkanı ya da idarecilerinden birinin yaptığı konuşma ve gene Halkevi bünyesinde oluşturulan koroların konseri, tiyatro gösterisi ya da okunan şiirlerden ibarettir. Bir kısım Halkevi dergileri bu 19 Şubat’tan mülhem her ayın 19’unda çıkarlar ya da çıkış gecikse bile -ilgili ayın- 19’u şeklinde tarih koyarlar.

Özellikle 1930’ların sonundan başlayarak ve 1940’lı yılların ilk yarısında İkinci Dünya Harbi’nin de tesiriyle en gündemde olan konularından biri zehirli gazlar, hava saldırıları ve bunlara karşı yapılacak müdafaa şekilleri ve alınacak tedbirler öne çıkmıştır ve hemen hemen her dergide bu konu bir şekilde işlenmiştir.

Gerek umumî, gerekse mahallî ölçekli sağlık sorunları Halkevi yayın organlarının işlediği ortak konulardan biridir. Verem, frengi ve sıtma olmak üzere devletçe mücadele edilen ve salgın şekline büründüğünde daha tehlikeli olan hastalıklar hakkında -genellikle de okuyucunun anlayamayacağı şekilde tıbbî terimlerin kullanıldığı- bilgi veren makaleler bölgenin ‘memleket hastanesi tabib’lerinden biri ya da görev sebebiyle bölgede bulunan bir doktor tarafından kaleme alınmıştır. Yine aynı çerçevede tanımlanabilecek veterinerler de hayvanlardan insana geçen hastalıklar ya da doğrudan hayvan hastalıklarını, hâkimler hukukî meseleleri yazmıştır ancak sıradan bir okuyucunun bunları anlaması mümkün değildir. Yine öğretmenlerin tercihinin göre özellikle Fransız edebiyatından tercüme hikâye ya da şiir ve makaleler de göze çarpmaktadır. Kısacası herkes kendi ihtisasını yazmaktadır. Bazen birden dişçilik, atom fiziği, biyoloji, veterinerlik, ziraat ve saire gibi derginin yayın politikası ve hitap etmeyi hedeflediği okuyucu kitlesi ile hiç alakası olmayan yazılar görülebilmektedir.

Halkevi dergileri, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Merkezi'nce de okunduğu için, devlet tarafından beklenen mahallî hizmetleri üst yönetime duyurmak için bir vasıta olarak, bu amaçla da kullanılmıştır. Yaşadıkları yerleşim birimlerine özellikle su getirilmesi ve okul yapılması yazarlar tarafından sıkça dile getirilen taleplerdir. Özellikle ilçelerde ortaokul ve illerde ortaokul ve lise açılması hararetle istenmektedir. Doğrudan Halk Partisi'ne yöneltilen talepler arasında daha geniş Halkevi binası ve daha fazla tahisat verilmesi bulunmaktadır. Bazı dergilerde ise Atatürk heykelinin yapılması için gerekli maddî desteğin sağlanması istenir.

Tabii olarak Halkevi dergilerinin belki de en bariz özelliği yerellik/mahallîliktir. Bu yerellik o bölgeye ait tarım sorunları, tarımsal ürünlerden verim elde etme, karasinekle mücadele, pamuklu elma biti, madenler, jeolojik yapı, mahallî tarih, gezi ve ören yerleri, turizm, mahallî folklor ve müzik gibi alanlarda kendini gösterir. Kayıp diploma ve hüviyet cüzdanı ilanları da bu çerçevede değerlendirilmelidir. Derginin maliyet yükünü azaltmak için değişik sektörlerden özellikler de mağazalardan yerel reklamlar da alınmıştır.

Taşra Halkevi dergilerinde hemen her dergiyi adeta tek kişi yayımlamaktadır. Neşriyat müdürlüğü, başyazı, diğer yazılar ve gerektiği zaman hikâye, şiir hepsini tek bir kişi tarafından kaleme aldığı görülebilmektedir. Dergiler sürekli olarak 'eli kalem tutan'ların ya da 'münevver'lerin yazılarıyla dergiye katkıda bulunmaları için duyurular yayımlarlar ancak gene de son derece sınırlı bir yazar kadroları vardır ki bu kadronun önemli bir kısmını da vazifeli memurlar ve özellikle de öğretmenler oluşturmaktadır. Öğretmenler, tayinlerinin çıkmasıyla bu sefer bir başka Halkevi'nin yazar kadrosuna dahil olurlar. Bazen o ilin milletvekilleri, bazen de valiler, kaymakamlar yazılar yazmaktadır. Böylelikle Halkevi dergilerinin bir bütün olarak koleksiyonları incelendiğinde de sadece tek dergi bazında değil bütün koleksiyon bazında da nisbeten sınırlı bir yazar kadrosunun olduğu görülecektir. Ancak çok sayıda amatör ya da ismi az bilinen kişiliklerin yanında özellikle Ankara Halkevi dergisi *Ülkü* ve Eminönü Halkevi dergisi *Yeni Türk* ve İstanbul Halkevleri dergisi *İstanbul*'da Ahmet Hamdi Tanpınar, Falih Rıfkı Atay, Fuat Köprülü, Yavuz Abadan gibi o gün de bilinen ya da daha sonra tanınacak isimler de yazarlar arsında yer almıştır.

Halkevi dergilerini de Halkevleri gibi üç dönemde incelemek gerekir: 1932'deki kuruluşundan 1938'de Atatürk'ün ölümüne kadar ilk dönem; 1938'den 1946'da çok partili hayatın başlamasına kadar geçen ilk İnönü dönemi ve 1946'dan Cumhuriyet Halk Partisi iktidarının sonlandığı 1950'ye kadar geçen son, ikinci İnönü dönemi. Atatürk dönemi Halkevi dergilerinde nisbeten daha az anılan İnönü ve İnönü muharebeleri özellikle ikinci

dönemde çok geniş yer bulmuştur. Bunun yanında Lausanne(Lozan) Antlaşması da bu dönem bir öncekine çok daha kapsamlı olarak okuyucuya ulaşmıştır. Ayrıca İnönü'nün Cumhurbaşkanı olarak yaptığı geziler, değişik vesilelerle yaptığı konuşmaların tam metinleri de dergilerde yer almıştır.

Dergiler bütün iddia ya da iyi niyete rağmen bir türlü düzenli çıkamaz. Bazen isimler - bir Halkevi yayını için iki, ya da üç kere-değişir. Bazen aynı isimle değişik aralıklarla üç dört kere farklı seriler halinde-ya yeniden numara alarak ya da eski numara ve yeni numara bir arada devam ederek-çıkarmaz. Halkevleri'nde faal vazife üstlenen devlet memurlarının ve bilhassa öğretmenlerin bir başka şehre tayinlerin çıkması, yayınların gecikmesine, aksamasına hatta bazen durmasına yol açmaktadır. Tayinin dışında hastalık ya da özel işler sebebiyle şehirden ayrılmalar dahi gecikmeler için yeterli sebebi teşkil etmektedir. Bazen de Halkevleri, değişik sebeplerle ortaya çıkan gecikmeleri telafi etmek için iki, üç, dört, hatta beş sayıyı beraber çıkarmak zorunda kalırlar. Bir başka ifadeyle dergiler sık sık 'mücbir sebepler' ile yayına ara verme, değişik seriler şeklinde ve her seferinde 'daha dolgun mündericat' iddiasıyla yayına dönerler ancak netice umumiyetle hep aynı olur.

Bütün dergilerde ısrarla vurgulanan nokta, Halkevleri'nin 'sınıfsızlık' hedefidir. Bir başka deyişle, amaçlanan her sınıftan insanın yan yana oturacağı bir yer oluşturmak, her kesimden halkı bir çatı altında toplayabilmektir. Halkevleri için sürekli olarak kâbe, mabed benzetmesi yapılmaktadır.

Bazı Halkevi dergileri tamamen yerel özelliklidir. Meselâ Çorum Halkevi dergisi *Çorumlu* tamamen yerel tarih ve yerel kültür temelli yayın yapar. İzmir *Fikirler*, Eminönü *Yeni Türk* ve *Konya* dergileri nisbeten entelektüel bir görünümde iken kendisini bütün diğer Halkevi dergilerinin üstünde ve onların-ve inkılâbın müfettişi olarak- gören Ankara Halkevi dergisi *Ülkü* ise bir yandan entelektüel bir seviye tutturmaya çalışırken bir yandan da inkılâpla ilgili öncü karakter göstermektedir.

Bazı Halkevleri üç ya da beş kolla açılmakta ve bu şekilde çalışmalarını sürdürmektedir. Faaliyetlerini dokuz kola çıkaramayan çok sayıda Halkevi ve daha sonra da Halkodası bulunmaktadır. Birkaç tanınmış isim haricinde, kaleme alınan hikâyeler, gerek rejimi öven gerekse muhtelif temalı şiirler son derece ibtidaidir. Zaman zaman mahallî ölçekte hizmeti geçenler için de vefa geceleri düzenlenmektedir. 1946'dan sonra rejim, parti övgüleri ve saire belirgin bir biçimde azalmıştır. Sloganlar ise 1939'dan sonra seyrekleşir, 1945'den sonra neredeyse yoktur

Dergilerde sürekli olarak Atatürk'ün “köylü milletin efendisidir” cümlesi geçer ve köy ve köylü hakkında son derece övgü dolu ifadeler kullanılır. Hatta Giresun Halkevi dergisi *Aksu*'da köylüyü yüceltmek için aşağıya bir bölümü alınan bir şiir yayımlanır²:

Çünkü biz
Derimizi yüzer de sana,
Şemsiye yaparız.
Sana
Allah diye taparız.

Köy güzellemelerinin, köyün ve köylünün Cumhuriyet'le beraber son derece gelişmiş ve kalkınmış bir hüviyete büründüğü iddialarının sık sık dile getirilmesine rağmen İnegöl Halkevi dergisi *Son Yarım Ay* son derece gerçekçi bir biçimde köylerin sefaletini -Bursa gibi gelişmiş olması beklenen bir bölgede- tebarüz ettirmektedir:

“Cumhuriyet Meydanı temizlenmiş ancak gübre kokusu içinde. Evlerde açık saçık helalar, evlerin dışı badanasız, avlu içleri gübre yığınları dolu. Köyün köpekleri çok azgın otomobile hücum ettiler”³

“Çeltikçi Köyü yolu bataklıktan geçilmiyor. İlçe merkezine yakın olduğu halde yapılmış bir iş göremedik. Binalarının fena olması yüzünden kapatılan okullarına sevinmiş olmalı ki yeni bir okul binası yapmak için en ufak bir kalkınma bile yok. Köyün ortasında içilen su, buraya gelene kadar köyün tavukları, ördekleri, köpekleri hep bu suyun içinde. Köyün muhtarına yapılacak işleri sıraladık ‘olur molur’ dedi ama hâlâ haber bekliyoruz”⁴

“Köyde kâhyanın ne iş yaptığını sorduğumuz zaman ‘temizlik yapar’ dediler. Bu ne güzel temizlik! Gezdiğimiz evleri çok pis bulduk. Helalar hep açık. Köylülerle konuşalım dedik. Bütün köylü kahvede. Oynadıkları tavlayı bırakamamışlar, gelmediler”⁵

Halkevi Dergilerinde Mustafa Kemal Atatürk

Halkevi dergilerinde yer alan en önemli figür Mustafa Kemal Atatürk'tür. Gerek sağlığında gerekse ölümünden sonra Atatürk için değişik övgü ve yüceltme nitelemeleri

² Darülfünunlu Bir Muallim, “Mütecavizlere Cevap Veriyorum”, *Aksu*(Giresun), N:7-8, Mayıs 1934, s:32

³ “Edebey Köyü”, *Son Yarım Ay*(İnegöl/Bursa), N:3, 15 Ağustos 1936, s:1

⁴ “Çeltikçi”, *Son Yarım Ay*(İnegöl/Bursa), N:3, 15 Ağustos 1936, s:1-2

⁵ “Hoca Köy”, *Son Yarım Ay*(İnegöl/Bursa), N:3, 15 Ağustos 1936, s:2

yapılmıştır. Bunlardan en sık kullanılanları ‘ebedî şef’⁶ ya da ‘ulu önder’dir ve çok sayıda örneği vardır. Atatürk için kullanılan diğer bir niteleme ise ‘yaratıcılık’tır

Tahsin Uygur Atatürk’ü “ulu Yaratıcı”⁷, “büyük yaratıcı”⁸ ve “bir millet yaratan Atatürk”⁹ olarak tavsif ederken Nazım Berksoy “Her adımında yeni bir tarih yaratan en büyük adam”¹⁰ tanımlamasını yapar. “Peşinden tarihi sürükleyen, mucizeler yaratan kahraman”¹¹ “Dünyalar yaratmış o büyük kudret”¹², “Binbir türlü, akılların alamayacağı kudretleri yaratan Atatürk”¹³ gibi nitelermelerin yanından Cumhuriyet Halk Partisi ile ilgili olarak da “Partimizin yaratıcısı ve ebedî başkanı”¹⁴ sözü kullanılır. Bu bağlamda benzer bir doğrultuda kullanılan ‘ilah’ ya da ‘tanrı’ dolayısı ile bir anlamda ‘tapınılan varlık’ da yine Atatürk için kullanılan bir başka vasıftır. *19 Mayıs* dergisi, tapınanları Türklerle sınırlamamış ve bütün insanlığı da tapanlar arasına eklemiştir. “Bütün yeryüzünün kıskanarak sevdiği ve taptığı büyük Türk”¹⁵. *Akpınar*, Atatürk için “Gök Tanrı’nın yeryüzünde bir eşi”¹⁶ değerlendirmesi yaparken Tahir Hayrettin Tolga’ya göre de “O’na tapmayanın tanrısı yoktur”¹⁷.

Zonguldak *Kara Elmas*’tan Gündüz Nadir “Fânileşmiş bir ilah tanımıyoruz. Lâkin ilahlaşmış bir fâniye misâl olarak imanla onu görebiliriz: Mustafa Kemal’i...”¹⁸ derken *Ülker* dergisinden Kerim Aydınlioğlu mitolojik bir benzetmeyi de kullanır: “İtiraf ederim, bütün bir ömür onun tasvirini tahayyül ettim; bulabildiğim sembol ancak şu oldu: Kadim Olimp’i andıran Çankaya tepesinde Türk rönesansının ideallerini tekevvünle meşgul kumral saçlı, alev yüzlü bir ilah...”¹⁹ *Taşpınar*’dan Hamdi Türkyılmaz ise “Her Türk’ün kalbinde her gün biraz daha ebedileşen, ilahîleşen büyük Atatürk”²⁰ ifadesini kullanır. İzmir’den Etem ise yanında

⁶ Şeflik meselesinin ortaya çıkışını Ş. Ayaç şöyle açıklar. “Sınıflaşmak devri iflas etti. Bütün dünya kütleleşmeye doğru gidiyor. Milletler bu ihtiyaçla birer ‘Şef’ yarattılar.” Ş. Ayaç, “Halkevleri: Ne İçin?”, *Altan*(Elazığ), N:23, Şubat 1937, s:1

⁷ Tahsin Uygur, “Hâdiseler Karşısında”, *Türkün*(Bursa), N:8, Birinci Teşrin/Ekim 1936, s:2

⁸ **Yeniden Doğuş**(Manisa), N:16, Nisan 1935, s:2

⁹ Tahsin Uygur, “Hâdiseler Karşısında”, *Türkün*(Bursa), N:7, Temmuz 1936, s:5

¹⁰ Nazım Berksoy, “Dil Devrimi”, **Yeşilirmak**(Amasya), N:2, Birinci Teşrin/Ekim 1938, s:1

¹¹ Kemal Kefeli, “Atatürk”, **İnan**(Trabzon), N:46-47, Kasım Aralık 1948, s:1

¹² Cemal Duru, “Atatürk’ümüz İçin”, **Porsuk**(Eskişehir), N:43-44, İkinci Teşrin/Kasım-Birinci Kânun/Aralık 1939, s:655

¹³ Şemsettin Gürpınar, “Ben Sen Onlar Yok, Ulus Var”, **Karacadağ**(Diyarbakır), N:3, 20 Nisan 1938, s:6

¹⁴ **Ordu**, N:1, 19 Şubat 1944

¹⁵ “19 Mayıs”, **19 Mayıs**(Samsun), N:8, Haziran 1936, s:1

¹⁶ **Akpınar**(Niğde), N:9, 9 Mayıs 1935, s:1

¹⁷ Tahir Hayrettin Tolga, “Bir Adım daha”, **Muğla**, N:9, 1 İkinci Teşrin 1937, s:1

¹⁸ Gündüz Nadir, “23 Nisan’dan Tedâiler”, **Karaelmas**(Zonguldak), N:34-41, Mart-Eylül 1946, s:4

¹⁹ K(erim).A(ydınlioğlu). “Yüce Atatürk”, **Ülker**(Burdur), N:1, Birinci Teşrin/Ekim 1936, s:1

²⁰ Hamdi Türkyılmaz, “Cumhuriyet Bayramımız”, **Taşpınar**(Afyon), N:140-141, Eylül-Ekim 1946, s:346

bulunmayı “Çankaya’da Mustafa Kemal’in ilâhî huzurunda idik”²¹ cümlesiyle tasvir eder. *Anafarta*’da yazan Öktem de daha geniş bir tanımlamayı tercih eder: “Evrensel ve kutsal varlık”²²

Atatürk’ün -vatanı- kurtarıcılık vasfı “Eşsiz bahadır, dâhi başkomutan, büyük kurtarıcı ebedî şef”²³, “Türklüğün kurucu ve kurtarıcısı”²⁴ cümleleriyle örneklendirebilirken ‘eşsiz-benzersiz- tek olma’ sıklıkla rastlanılan bir başka vasıflandırma biçimidir. Vâlâ Nureddin’e göre “Dünyada tek düşmanı yok. Bir tek düşmansız dâhi Mustafa Kemal Atatürk’tür”²⁵. *Dranaz*’dan Macit Tekinalp, Atatürk’ün “milyonda değil, milyarda bir fâniye nasip olmayan kudretin azamî derecesine sahip bulunduğu”²⁶ görüşündedir. Elazığ’da yayımlanan *Altan* dergisi ne göre Atatürk “eşsiz şef”²⁷ iken *Porsuk*’tan Cemal Duru “Hepimizin biriciği”²⁸ ibaresini kullanır. “Beşer tarihinde bir eşini daha görmediğimiz Atatürk, fevkalade müstesna bir varlıktır”²⁹, “Güneşten daha ziyalı, tabiatın bütün kuvvetlerini yenmeğe iktidarlı, görüşü kadar düşünüşü de dahiyane olan büyük şahsiyet, Türk’ün eşsiz başbuğu, büyük babamız”³⁰ gibi tanımlamaların yanında dikkati çeken bir başkası da yine Tahir Hayrettin Tolga’dan gelir: “Çankaya üniversitesinin tek profesörü”³¹

Atatürk için yapılan din temelli benzetmeler de bulunmaktadır ki bunların başından peygamberlik sıfatı gelmektedir. Atatürk, Oğuz Çörüş’e göre “Türk milletinin beklediği peygamber”³² iken Ferit Dikmen “Millî peygamberimiz”³³ olduğu kanaatindedir. Ziya Talat ise “Millet peygamberi diye tavsif edilebilir(.)Peygamber Gazi”³⁴ demektedir. Niğde’den Cevat İdil de “Türklük dehasının güneşi, Gök Tanrı’nın eşi” nitelemesini yapar³⁵. İdil, bir başka yazısında peygamberlerin mucizelerinin, Atatürk’ün millet için yaptığı ‘istihalelerin’

²¹ A. Etem, “Tahassüslerim”, *Güzel Günler*(İzmir), N:4, 29 Birinci Teşrin/Ekim 1933, s:10

²² Öktem, “Halkevleri Kurumun Yıldönümü”, *Anafarta*(Çanakkale), N:5, Mart 1937, s:3

²³ Doğuş, “Büyük Yasamızın Yıldönümü”, *Doğuş*(Kars), N.48, Birinci Kânun/Aralık 1939, s:1

²⁴ Ali Nadi Ünler, “Atatürk’ün Aziz Hatırası Önünde”, *Başpınar*(Gaziantep), N:66, İkinci Teşrin/Kasım 1944, s:3

²⁵ Vala Nurettin[Vânu], “Düşmansız Adam”, *Yeni Türk*(Eminönü/İstanbul), N:72, Birinci Kânun/Aralık 1938, s:517

²⁶ Macit Tekinalp, “Ata’nın İkinci Yıldönümü”, *Dıranaz*(Sinop), Birinci Kânun/Aralık 1940, s:3

²⁷“Halkevleri Cumhuriyetin Eseridir”, *Altan*(Elazığ), N:39-40-41-42, Haziran-Temmuz-Ağustos-Eylül 1938, s:22

²⁸ Cemal Duru, “15inci Yıldönümü ve Halkevleri”, *Porsuk*(Eskişehir), N:41, 29 Birinci Teşrin/Ekim 1938, s:5

²⁹ Nimet Özlü, “Ebedî Şefin Ebediyete Geçişlerinin İlk Yıldönümü”, *Burdur*, N:10, 19 İkinci Teşrin/Kasım 1939, s:3

³⁰ Seyit Tunçyürek, “15 Yıllık Körpe Fidan”, *Fikirler*(İzmir), N:177, 1 İkinci Teşrin/Kasım 1938, s:7

³¹ Tahir Hayrettin Tolga, “Bir Adım Daha: Okumak ve Anlamak”, *Muğla*, N:2, 1 Nisan 1937, s:1

³² Oğuz Çörüş, “19 Mayıs”, *Altın Yaprak*(Bafra/Samsun),N:25, 31 Mayıs 1937, s:4

³³ F(erit). Dikmen, “Millî Peygamberimizin Aziz Hatırası”, *Dıranaz*(Sinop), N:34, İkinci Teşrin/Kasım 1938, s:11

³⁴ Ziya Talat, “Gazi’nin Yolu”, *Taşpınar*(Afyon), N:8, 19 Haziran 1933, ss:182, 186

³⁵ Cevat İdil, “Ulu’muza”, *Akpınar*(Niğde), N:22-23-24-25-26, İkinci Kânun/Ocak-Şubat-Mart Nisan 1937, s:2

yanında ‘nâçiz’ kaldığını belirtir³⁶. Yusuf Mazhar Aren ise dinî bir boyut kattığı bakış açısı ile Atatürk’e dua edilmesi gereğini nasihat eder: “İnkılâbın kıymetini bilelim; Atatürk’e dua edelim”³⁷

Dehalik ve dâhilik Mustafa Kemal için sıkça kullanılan sıfatlardır ki aşağıya alınan az sayıda örnek durumu açıklığa kavuşturmak için kâfidir. Fethi Gözler doğrudan “dâhi Atatürk”³⁸ nitelemesini kullanırken İzzet Birand “dünyanın en büyük dehası”³⁹nı tercih etmiştir. Arif Hikmet Par, onun “Yirminci asrın kartal bakışlı dehası”⁴⁰ olduğu görüşündedir. Halkevi dergileri arasında kronolojik olarak ilk sıralarda yer alan Manisa Halkevi dergisi *Yeniden Doğuş*’a göre de ‘bir memleketi yeniden doğuran, yaratan, yoktan var eden bir deha’dır⁴¹. Fikret Oyman, Atatürk’ü Napolyon ve Lenin’e benzetenler çıktığını ancak ‘koca dâhi’ diyenlerin dahi övgülerinin az geldiği kanaatindedir⁴².

Büyükük/en büyükük de yine en çok kullanılan vasıflandırmalar arasında yer almıştır. Nevzad Güven Atatürk’ün “bütün zamanların en büyük adamı”⁴³ olarak görür. Trabzon’da yayımlanan *İnan* dergisi için ise “Büyükler büyüğü”⁴⁴dür. Salih Cemal “o en büyük adam”⁴⁵, Kerim Aydın “Bugün dünyada yaşayanların en büyüğü”⁴⁶ Hasan Altıntuğ, “Atatürk şüphesiz dünyanın en büyük adamıdır”⁴⁷ derken Fahir Rüştü “Büyük Başbuğ”⁴⁸, Ömer Kemal Ağar da “Büyük Şef”⁴⁹, Turgut Okaygün “Atatürk en büyük idealistlerin en büyüğüdür”⁵⁰ ibarelerini kullanmışlardır. “Büyük inkılâpçı, ulular ulusu”⁵¹ ise Yavuz Abadan’ın tercihidir. “Türk’ün en büyük evladı, dünyanın en büyük insanı”⁵², “Çobanyıldızı gibi Türk acununun göklerinde parlayarak Türk ulusunun göklerindeki kurtuluş ve yaşayış yollarına ileten büyük ve arı oğlu Atatürk”⁵³, “fevkalbeşer, asrın en büyük

³⁶ Cevat İdil, “Dil Bayramı”, **Akpınar**(Niğde), N:27-28-29-30-31, Mayıs-Haziran-Temmuz-Ağustos-Eylül 1937, s:3

³⁷ Yusuf Mazhar Aren, “19 Mayıs ve Medeniyetin Kuvveti”, **Taşpınar**(Afyon), N:43, 19 Mayıs 1936, s:122

³⁸ Fethi Gözler, “Dâhi Atatürk”, **Karacadağ**(Diyarbakır), N:72, İkinci Teşrin/Kasım 1944, s:1

³⁹ İzzet Birand, “Yarının İdeal Nesli Yaratılırken”, **Atayolu**(Erzurum), N:1, Mart 1939, s:11

⁴⁰ Arif Hikmet Par, “Kemalist Nesil”, **Kaynak**(Balıkesir), N:7 Kasım 1948, s:3

⁴¹ “Önsöz”, **Yeniden Doğuş**(Manisa), N:1, 29 Birinci Teşrin/Ekim 1933, s:3

⁴² Fikret Oyman, “Atatürk’e”, **Ulus Sesi**(Mardin), 6 Şubat 1936, s:1

⁴³ Nevzad Güven, “Ata’mız”, **Görüşler**(Adana), N:29, Birinci Teşrin/Ekim 1940, s:3

⁴⁴ **İnan**(Trabzon), N:3, Temmuz 1937

⁴⁵ Salih Cemal, “Halkçılık-Köycülük”, **Aksu**(Giresun), N:1, Eylül 1933, s:6

⁴⁶ Kerim Aydın, “Ülker İçin”, **Ülker**(Burdur), N:1, Birinci Teşrin/Ekim 1936, s:3

⁴⁷ Hasan Altıntuğ, “18 Milyonluk Yaradılmış Gençlik”, **Fikirler**(İzmir), N:188, 1 Haziran 1939, s:2

⁴⁸ Fahir Rüştü, “29 Teşrin-i Evvel”, **Güzel Günler**(İzmir), N:4, 29 teşrin-i Evvel 1933, s:6

⁴⁹ Ömer Kemal Ağar, “Büyük Başbuğ Atatürk”, **Altan**(Elazığ), N:37, 28 İlk Kânun 1937, ss:4-5

⁵⁰ Turgut Okaygün, “Yeni Parola Hudutsuz Yükseklik”, **Altan**(Elazığ), N:12, İkinci Kânun 1936, s:7

⁵¹ Yavuz Abadan, “Atatürk’ün Şahsiyeti”, **Yeni Türk**(Eminönü/İstanbul), N:108, Birinci Kânun/Aralık 1941, s:765

⁵² Ş. S. Kubilay, “Ata’mızı Kaybettik”, **Dıranaz**(Sinop), N:34, İkinci Teşrin/Kasım 1938, s:3

⁵³ K. Konuralp, “Bir Yoldan Altı Oka”, **Batı Yolu**(Kırklareli), N:1, 23 Nisan 1035, s:1

inkılâpçısı, en muazzam teşkilatçısı, en yüksek dâhisi”⁵⁴, “Asrın en büyük ve beynelmilel şöhreti”⁵⁵, “Türk kahramanlarının en büyüğü, tarihe mâl olmuş inkılâpçıların en yücesi”⁵⁶, “Gazi bizden biridir, bizim en büyüğümüzüdür, bizim bütünümüzdür; en güçlü bir tarihin en genç bir iradesidir”⁵⁷, gibi tanımlamalara da rastlanılmaktadır. Meslek olarak da büyüklük Atatürk’e izafe edilmiştir. Kemal Bilbaşar’a göre “Kumandanların kumandanı, âlimlerin âlimi”⁵⁸, Mehmet Şakir Ülkütaşır’ göre ise “Büyük öğretmenimiz”⁵⁹dir. Giresun’da yayımlanan *Aksu* için “fikir ve kültür hayatımızın en büyük başı”⁶⁰dır.

Faruk Şükrü Yersel onu şâir olarak ön plana çıkartır: “Devrimizin en büyük şâiri, ırkımızın en asil sembolü Mustafa Kemal Atatürk”⁶¹. Bir zamanlar gazetecilik (*Minber* gazetesinin yayımlanmasına katkıda bulunması) yaptığı için Hüsamettin Işın, Atatürk’ü “Ulu önderimiz, büyük gazeteci”⁶² olarak niteler. Seyit Tunçbilek ise doğrudan Atatürk’e şu şekilde hitap etmiştir: “Ey kuvvetler kuvveti, harikalar harikası, şahikalar şahikası ulu Ata’m”⁶³ *Yeni Türk* ise büyüklükle ilgili mukayese edecek bir ölçek bulamamıştır. “O büyük Türk tek başına en ulu dağlardan uludur. Muhayyile onu karşılaştıracak bir benzerini bulamıyor”⁶⁴.

Mustafa Kemal Atatürk’ün Halkevi dergilerinde öne çıkan özelliklerinden biride askerlik/kurtarıcılık’tır. “Onyediy milyon Türk’ün halâskârı”⁶⁵, “ulu halâskâr”⁶⁶ gibi sıklıkla rastlanılan nitelemelerin yanında “En büyüğümüz olan müncî bir adam”⁶⁷ ve “Hasta adam’a can veren Lokman”⁶⁸ ibareleri de kullanılmıştır. “Sosyal mevzularda rehber ruhu ile âlim kafasını nefsinde toplayan ilk dâhi, büyük rehber”⁶⁹ tarifi ise Nusret Köymen’e aittir.

Dönemin milliyetçi/Türkçü atmosferine paralel olarak Atatürk için Türklük temelli yapılan tanımlamalarda da kayda değerdir. Genellikle rastlanılan “Türk’ün büyük oğlu”⁷⁰

⁵⁴ Fikri Gürsel, “Ebedî Şef’imiz İçin”, 4 Eylül (Sivas), N:1, İkinci Kânun/Ocak 1939, s:19

⁵⁵ Necmedin Sadak, “Atatürk”, *Yeni Türk* (Eminönü/İstanbul), N:72, Birinci Kânun/Aralık 1938, s:515

⁵⁶ Atıf İnan, “Ata’mız İçin”, *Fikirler* (İzmir), N:179-180-181, 1 Birinci Kânun/Aralık 1939, s:20

⁵⁷ *Yeniden Doğuş* (Manisa), N:1, 29 Birinci Teşrin/Ekim 1933, s:8; *Kayseri Halkevi Armağanı*, N:3, 29 Birinci Teşrin/Ekim 1934, Kayseri: Yeni Matbaa, s:1

⁵⁸ Kemal Bilbaşar, “İki Hatıra”, *Fikirler* (İzmir), N:194, 15 İkinci Teşrin/Kasım 1934, s:15

⁵⁹ Şakir Ülkütaşır, “Harf İnkılâbımıza Ait Bir Hatıra”, *Duranaz* (Sinop), N:33, Birinci Teşrin/Ekim 1938, s:24

⁶⁰ *Aksu* (Giresun), N:1, Eylül 1933, s:13

⁶¹ Faruk Şükrü Yersel, “İnönü Yalnız Bir Zafer midir?”, *Taşpınar* (Afyon), N:88, Nisan 1942, s:1

⁶² Hüsamettin Işın, “Matbuata Gün Doğarken”, *Kaynak* (Balıkesir), N:65, 19 Haziran 1938, s:409

⁶³ Seyit Tunçyürek, “Ata’mız Ölmemiştir”, *Fikirler* (İzmir), 179-180-181, 1 Birinci Kânun/Aralık 1939, s:26

⁶⁴ Mecmua, “Büyük Bayram”, *Yeni Türk* (Eminönü/İstanbul), N:2, Teşrin-i Sâni 1932, s:83

⁶⁵ Yekta Çubukçuoğlu, “19 Mayıs”, *Altın Yaprak* (Bafra/Samsun), N:14, 30 Haziran 1936 s:6

⁶⁶ Fahri, “Aksu”, *Aksu* (Giresun), N:3-4-5-6, Mart 1934, s:7

⁶⁷ Nazım Örensun, “Büyük Zafer”, *Ün* (Isparta), N:43-44, Birinci Teşrin/Ekim-İkinci Teşrin/Kasım 1937, s:632

⁶⁸ Edip Âli Bakı, “Ata’mızın Yasında ve İzinde”, *Taşpınar* (Afyon), N:73, İkinci Teşrin/Kasım 1938, s:1

⁶⁹ Nusret Köymen, “Kemalizm’in Hususiyetleri”, *Ülkü* (Ankara), N:42, Ağustos 1936, s:416

⁷⁰ İclal Ataç, “Türk Kadınlığının Vazifesi ve Mevkii”, *Altın* (Elazığ), N:2, Mart 1935, s:11

“Türk’ün soylu oğlu”⁷¹ gibi ibarelerden başka Ahmet Tevfik Tunçok’un “Türk dehasının mücessem timsâli, Türk karakter ve kudretinin paha biçilmez numunesi”⁷², Yusuf Mazhar’ın “Müncî tabib, Türklüğün bânisi ve Türkiye’nin ebedî timsali”⁷³ ve Yahya Sezai Uzay’ın “Türk’ün, cihanın en büyüğü, Türk’ün gözbebeği, Türk dünyasının güneşi, dünya tarihinin yeni kurucusu”⁷⁴ tanımlamaları örnek olarak verilebilir. Atatürk’ün Türklere rehber olmasıyla ilgili olarak “Onun gözlerinin mai ateşin kıvılcımları Türk milletine nurdan bir projektör oldu”⁷⁵ değerlendirmesi yapılırken Falih Rıfkı Atay “Türk olanlar için Atatürk adı önünde eğilmemek bir şerefsizlik ve nankörlüktür”⁷⁶ demektedir. Ziya Gökmen de “Mavi gözlerinin arkasına Türk acununun yüksek dileklerini ve rüyalarını taşıyan büyük arslan”⁷⁷ vurgulaması yapar.

Atatürk’ün bitmeyen ışık ve ısı kaynağı olarak Güneş’e benzetilmesi de dergilerin sayfalarında yer almıştır. Atatürk’e bir suikast teşebbüsünün ortaya çıkması üzerine Elazığ’da çıkan *Altan* dergisi “O bir Güneş’tir. Güneş sönmez ve söndürülemez”⁷⁸ yorumunu yapar. Seyit Tunçyürek “Kâinatın sönmez güneşi Atam!”⁷⁹ şeklinde hitab ederken, Atâ Lütfi Özdil “Güneşi sönmez Atatürk”⁸⁰ ibaresini kullanır. Malatya Halkevi dergisi *Derme*’den Melehat Sezener de Güneş’e hitaben “Bizim gönlümüzün içinde ‘Atatürk’ adlı güneşimizi varken senin altın telli ışıklarının hasretini çekmeyiz, bu saadet bize yeter”⁸¹ demektedir.

Atatürk’ün zaman zaman başka devlet adamları ile mukayese edildiği de olmuştur. Sami Kubilay “Ne Vaşington ne Giyomtel, ne Sezar ve ne de Petro, senin varlığın ve büyüklüğünle asla kıyas olunamazlar” mukayesesinden sonra “Sen dünyaya tek geldin ve bir tek olarak kalacaksın”⁸² neticesine varır. Ekrem Çavuldur da Atatürk için “Türklerin Napolyon’u”⁸³ benzetmesi yapar.

⁷¹ “9 Mayıs 1935”, *Altan*(Elazığ), N:4, Mayıs 1935, s:1

⁷² Ahmet Tevfik Tunçok, “Abant Bayramı”, *Abant*(Bolu), N:10, Temmuz-Ağustos 1946, s:11

⁷³ Yusuf Mazhar, “Türkiye Cumhuriyeti’nin Büyük Eserlerinden En Büyüğü Hangisidir?”, *Taşpınar*(Afyon), N:12, 19 Birinci Teşrin/Ekim 1933, s:276

⁷⁴ Yahya Sezai Uzay, “Atatürk Trabzon’da”, *İnan*(Trabzon), N:3, Temmuz 1937, s:3

⁷⁵ Reşat Tanberk, “19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı”, *Çamdağı* (Hendek/Sakarya), N:1 Mart-Nisan-Mayıs 1947 s:2

⁷⁶ Falih Rıfkı Atay, “Atatürkçülük”, *İstanbul*, N:13, 1 Haziran 1944, s:1

⁷⁷ Ziya Gökmen, “Türk Devrimi Nasıl Doğdu”, *Altan*(Elazığ), N:4, Mayıs 1935, s:2

⁷⁸ “O’na Kıymak İstemişler”, *Altan*(Elazığ), N:10, İkinci Teşrin/Kasım 1935 s:4

⁷⁹ Seyit Tunçyürek, “Ata’mız Ölmemiştir”, *Fikirler*(İzmir), 179-180-181, 1 Birinci Kânun/Aralık 1939, s:26

⁸⁰ Atâ Lütfi Özdil, “Halkevleri’imiz”, *İnanç*(Denizli), N:78-79, Ağustos-Eylül 1943, s:11

⁸¹ Melahat Sezener, “En Mutlu Gün”, *Derme*(Malatya), N:5, Birinci Teşrin/Ekim 1937, s:1

⁸² Sami Kubilay, “Devirler ve Devrimler Yaratıcısına”, *Dıranaz*(Sinop), N:15, Nisan 1937, s:9

⁸³ Ekrem Çavuldur, “Atatürk’ün 18-27 Yıl Önceki Hatıralarından”, *Kaynak*(Balıkesir), N:70, 19 İkinci Teşrin/Kasım 1938, s:538

İçinde çok sayıda vasfı barındıran tanımlara da burada bir örnek vermek yerinde olacaktır: “Yeryüzünü dolduran insanların eşsizi, misali ve benzeri olmayan tek büyüğü, Türk milletinin iftihar medarı, dünya milletlerinin gıpta ve hayranlıklar duyduğu dâhisi Büyük Atatürk’ümüz o asil ruhlu ve nazirsiz kıymetli büyük adam, o sihirli asker, dünyayı hayrette bırakan ve birçok milletlere şaşkınlıklar geçirten bir millet mücadelesinin, kudreti gönüllerden fişkırان savaşın bir kurtuluş ve inkılâp hamle ve didinmelerinin kurucusu, rehberi, alemdar ve önderi”⁸⁴.

Edebiyat profesörü, romancı şâir ve hikâyeci Ahmet Hamdi Tanpınar da -bu yazısı çıktığı dönemde milletvekilidir- Atatürk’ü şöyle tarif eder: “Dehasının mucizesiyle bütün millî hayatı yoğurup diriltten insan(.)Mustafa Kemal’in öz babası Türk tarihi, annesi de Türk milletidir”⁸⁵. İlerleyen dönemlerde yazarlık ve arşivciliği ile tanınacak Taha Toros’un tarifi “Dünyaca her gününe ve her kararına bir tarih bağışlanan Atatürk”⁸⁶ şeklindedir. Hekim ve antropolog Şevket Aziz Kansu da Atatürk için antropolojik bir tanım tercih etmiştir: “Atatürk ergastik bir kahramandır. Morfolojisi yanan ve yakan bir morfoloji, katabolik bir morfolojidir”⁸⁷.

Cudi Gürsoy ise Mustafa Kemal’e bütün doğunun önderliğini yüklemiştir: “Yalnız eşsiz yurdumuzun değil bütün doğunun doğru yol göstericisi yüce önder”⁸⁸. Sık sık ‘içimizden biri, halktan biri’ “Halk çocuğu”⁸⁹ tanımı yapılmasına rağmen Feyzi Kutlu Halıcı’ya göre ‘insanüstü Mustafa Kemal’⁹⁰ söz konusudur. Bahri Mıyak ise mitolojik bir benzetmede bulunur: “O’ndan geliyoruz ve O’na koşuyoruz. O bir güneştir, bizler yıldızlar. Eşsiz inkılaplar mihrakı Atatürk! Gönüllerimizde hürriyet ve istiklal ateşini yakan büyük Promete!”⁹¹

Atatürk hakkında diğer dikkat çeken tarif, niteleme ve değerlendirmelere de topluca şu örnekler verilebilir: “Gözbebeğimiz”⁹², “ulu rehber”⁹³, “Türk inkılâbının tükenmez kaynağı”⁹⁴,

⁸⁴ Nazım Örensun, “19 Mayıs 1919”, **Ün**(Isparta), N:50-51, Mayıs-Haziran 1938, s:713

⁸⁵ Ahmet Hamdi Tanpınar, “Atatürk”, **Ülkü**(Ankara), N:76, 16 İkinci Teşrin/Kasım 1944, ss:8-9

⁸⁶ Taha Toros, “İkinci Tarih Kurultayı”, **Görüşler**(Adana), N:1, Birinci Teşrin/Ekim 1937, s:1

⁸⁷ Şevket Aziz Kansu, “Atatürk”, **Ülkü**(Ankara), N:70, Birinci Kânun/Aralık 1938, s:299

⁸⁸ Cudi Gürsoy, “Ekonomik Bakımdan Cumhuriyet”, **19 Mayıs**(Samsun), N:1, 1 İkinci Teşrin/Kasım 1935, s:15

⁸⁹ Rifat Büke, “Köye Doğru”, **Karaelmas**(Zonguldak), N:32-33, Ocak-Şubat 1946, s:6

⁹⁰ Feyzi Kutlu Halıcı, “Cumhuriyetimizin XVI. Yıl Dönümü”, **Ortayayla**(Sivas), N:9-25, Son Teşrin/Kasım 1939, s:2

⁹¹ Bahri Mıyak, “Acı Kaybın Yıldönümü”, **Çorumlu**, 1 Birinci Kanun/Aralık 1940, **Çorumlu**, (hazırlayan: İrfan Yiğit), Cilt:III, Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, 2009, s:1275

⁹² **Altınyaprak**(Bafra/Samsun), 29 Eylül 1936(iç kapak)

⁹³ Abidin Varan, “İnkılâp Vazifeleri”, **Çorumlu**, 15 Mayıs 1938, **Çorumlu**, (hazırlayan: İrfan Yiğit), Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, 2009, s:35

⁹⁴ Cemile Aytaç, “Kadınların Askerliği”, **Altan**(Elazığ), N:36-37-38, Mart-Nisan-Mayıs 1938, s:16

“Atatürk kendimizdir; Atatürk andımızdır”⁹⁵, “Atatürk’süz Türkiye olamaz”⁹⁶, “Bandırma vapurunun Samsun’a çıkardığı alev saçlı baş”⁹⁷, “milletinin kara gün dostu”⁹⁸, “O hangi işin ne zaman halledileceğini bilir; O ki cihanın huzur ve sulh güneşidir”⁹⁹, “Atatürk denen muhteşem parıltı”¹⁰⁰, “ülkü babamız Atatürk”¹⁰¹, “kudret Atatürk! Güneş, hava, deniz, neşe, iman, başarı Atatürk!”¹⁰².

Atatürk’ün 10 Kasım 1938’de ölümü üzerine gerek takip eden dönemde gerekse ilerleyen yıllarda bilhassa ölüm yıldönümünde Halkevi dergilerinde çıkan yazı ya da şiirlerde duygular dile getirilmiştir. İlk olarak Namdar Rahmi Karatay Atatürk’ün ölümünü ‘sosyolojik bir vakıa’¹⁰³ olarak değerlendirir. Burada umumiyetle ifade edilen duygu Atatürk’ün ölümünün kabullenemeyişi ve ölmüş olamayacağıdır. *Ülkü*’de Ahmet Hamdi Tanpınar “Onun için öldü demek biraz güç hatta manasız bir şeydir”¹⁰⁴ derken Sami Kubilay da “Atatürk hiç ölür mü?” sorularını sorar ve cevabı da kendisi verir: “O, bilakis ölümü öldürdü”¹⁰⁵. Benzer görüşteki yorumlara örnek olarak “Bir Atatürk ölmüş olabilsin... Ne gaflet! Dünya çökebilir, âlem yıkılabilir, koskoca bir mükevvenat alt üst olabilir fakat Atatürk ölemez”¹⁰⁶ cümleleri gösterilebilir.

Ölümü kabullenemeyişi, ilahlaştırma ve dolayısı ile sonsuza kadar yaşama özelliği ile açıklamaya gayret edenler de bulunmaktadır. Halkbilimci Mehmed Halid Bayrı, “Olamaz Atatürk ölmez; yaratan ölür mü hiç?”¹⁰⁷, M. Kayalı “Atatürk... Benim güneşim. Tanrılaşan Atam... Sen ölmedin”¹⁰⁸, şair Edip Ayel “İnsanlar ölür Türklüğe Allah olan ölmez”¹⁰⁹, “Ey en büyük ilah... Allah’la müzakereye gönderdik seni. Önünde melekler secde etti”¹¹⁰ cümlelerini sarfetmişlerdir. Ölümüyle alâkalı ilahlaşma konusu ile ilgili olarak “O bir ilahtı,

⁹⁵ Ziya Güner, “Atatürk’ü Anarken”, **Başpınar**(Gaziantep), N:103-104 Kasım-Aralık 1948

⁹⁶ Sami Kubilay, “En Büyük Bayramımız”, **Dıranaz**(Sinop), N:10, 29 Ekim 1936, s:15

⁹⁷ Sabri Güzel, “Gençlik Bayramı’nı Halkevi’nden Görüş”, **Başpınar**(Gaziantep), N:60-61, Mayıs-Haziran 1944, s:1

⁹⁸ Zihni, “Onikinci Adım”, **Taşpınar**, (Afyon), N:12, 19 Birinci Teşrin/Ekim 1933, s:257

⁹⁹ Tahsin Uygur, “Hâdiseler Karşısında”, **Türkün**(Bursa), N:8, Birinci Teşrin/Ekim 1936, s:1

¹⁰⁰ Şahap Gürsel, “Atatürk’cülere”, **Halkevi**(Eskişehir), N:5-6, Birinci Kânun/Aralık 1942-İkinci Kânun Ocak 1943, s:3

¹⁰¹ Ziya Gökmen, “Kamalizm Karşısında Öğretmenler”, **Altan**(Elazığ), N:8, Eylül 1935, s:15

¹⁰² M. N. Arda, “Gençlik Yaşamayı Dene: Bu Atatürk’çü Olmaktır”, **İnanç**(Denizli), N:30, Ağustos 1939, s:5

¹⁰³ Namdar Karatay, “Atatürk’ün Ölümü Ne Demektir?”, **Uludağ**(Bursa), N:41, İkinci Teşrin/Kasım 1941, s:4

¹⁰⁴ Ahmet Hamdi Tanpınar, “Atatürk”, **Ülkü**(Ankara), N:76, 16 İkinci Teşrin 1944, s:16

¹⁰⁵ Ş. Sami Kubilay, “Ata’mızı Kaybettik”, **Dıranaz**(Sinop), N:34, İkinci Teşrin/Kasım 1938, s:3

¹⁰⁶ Ömer Öner, “10. Yıldönümü”, **Karacadağ**(Diyarbakır), N:119, Kasım 1948, s:1

¹⁰⁷ Mehmed Halid Bayrı, “Dinmeyen Gözyaşı”, **Yeni Türk**(Eminönü/İstanbul), N:72, Birinci Kânun/Aralık 1938, s:519

¹⁰⁸ M. Kayalı, “Köylü Diyor ki”, **Burdur**, N:11, 19 Birinci Kânun 1939, s:3

¹⁰⁹ Edip Ayel, “Ölmez Atam”, **Yeni Türk**(Eminönü/İstanbul), N:72, Birinci Kânun/Aralık 1938, s:539

¹¹⁰ Sabahat Seyhan, “O Ölmedi”, **Fikirler**(İzmir), N:179-1180-181, 1 Birinci Kânun/Aralık 1938, s:32

tanrılaşan bir kuldu”¹¹¹ ve “O bir fâni tanrı idi; yaratır, can verirdi”¹¹² misallerini de vermek yerinde olur. Balıkesir Halkevi dergisi *Kaynak*’dan Hüsamettin Işın da “Ne yaparsa yapsın ecel O’nu bizden alamaz”¹¹³ diyerek kabullenemeyişin bir başka örneğini verir. “Ebedî yaşayan varlık”¹¹⁴, “Ölmeyen Atatürk”¹¹⁵, “aziz şehidimiz”¹¹⁶, “Arslan yeleli rahmetli başbuğ”¹¹⁷, ölümü üzerine söylenen diğer sözlerin arasındadır.

İlerleyen yıllarda sosyoloji profesörü olacak ve yazının çıktığı esnada İzmir’de öğretmenlik yapan Cahit Tanyol, İzmir Halkevi dergisinde Atatürk’e şöyle hitap eder: “Atatürk! Atatürk! Bizi mabutsuz ve mabetsiz bırakıp nereye gidiyorsun? Sana Ankara’nın bağı yanık kalesinde, geceleri kimsesiz ve şaşkın yolculara yol gösteren bir mabed inşa edelim. Ve bu mabet destanlarımızın bir olimpi olsun”¹¹⁸

Eskişehir Halkevi’nden Şahap Gürsel de hissiyatını şu cümlelerle ifade etmiştir: “Dün dışımızda ve başımızda idi; bugün içimizde yaşıyor(.)Başbuğluk ve dış aydınlatıcılık kürsüsünde geçen yılları yeter saydı. İçe inme ve içleri filizlendirme saatinin çaldığına inandı. Kaptan köprüsünden ayrılıp ruh ambarlarına inmiş bulunuyor. Ey Atatürk’çü! Atatürk’ü anarken ölüm sözünü ağzına alma. Ölüm hayat şarkısının sonudur. Halbuki Atatürk’ün sonu gelmeyecek olan bir inkılâp ve Türklük şarkısı olduğunu bizim kadar bütün bir cihan da biliyor...”¹¹⁹ Ölümü kabullenen Falih Rıfki Atay ise şu değerlendirmede bulunur: “Boş sözü bırakalım. Atatürk ölmüştür. En mes’ut Türkler, Atatürk yaşarken ölmüş olanlardır.”¹²⁰

Atatürk’ün ölümünü kabullenerek fikirleri ve yaptıkları ile yaşamaya devam edeceği fikrini müdafaa edenler de şu yaklaşımı tercih etmişlerdir: Antalya Halkevi dergisi *Meltem* “Ata kanda yaşar, gönülde yaşar; O gitti, Türklük var, Türklük var”¹²¹ derken Zonguldak basınının tanınmış siması Akın Karaoğuz ise “Ata’mızın bizden ayrılan fâniliğidir. Atatürk müebbed bir ruhtur. Atatürk ebediyete kadar yanacak bir ülkü meşalesidir.”¹²² ifadesine yer verir.

¹¹¹ Rıza Tandoğan, “Atatürk Ölmez”, *Dıranaz*(Sinop), N:34, İkinci Teşrin 1938, s:8

¹¹² İ. Öztürk, “Fâni Tanrı”, *Dıranaz*(Sinop), N:34, İkinci Teşrin/Kasım 1938, s:7

¹¹³ Hüsamettin Işın, “Ata’mızın Büyük Eseri”, *Kaynak*(Balıkesir), N:70, 19 İkinci Teşrin/Kasım 1939, s:542

¹¹⁴ Sabri Güzel, “Ebedî Yaşayan Varlık”, *Başpınar*(Gaziantep), N:66, İkinci Teşrin/Kasım 1944, s:1

¹¹⁵ Emin Epengin, “Cumhuriyet’in 17. Yılına Kutlarken”, *İçel*(Mersin), N:33, Birinci Teşrin/Ekim 1940, s:8

¹¹⁶ Orhan Öztürk, “Yıldönümü Münasebetile”, *Anafarta*(Çanakkale), N:8, 25 Şubat 1940, s:10

¹¹⁷ Mehmet Aykut, “Ebedî Şef Atatürk’e Ait Hatıralar”, *Aksu*(Giresun), N:38, Şubat 1946, s:25

¹¹⁸ Cahit Tanyol, “Tanrı Tanrı Neredesin?”, *Fikirler*(İzmir), N:179-180-181, 1 Birinci Kânun/Aralık 1938, s:28

¹¹⁹ Şahap Gürsel, “Atatürk’çülere”, *Halkevi*(Eskişehir), N:5-6, Birinci Kânun/Aralık 1942-İkinci Kânun Ocak 1943, s:3

¹²⁰ Falih Rıfki Atay, “Büyük Acı”, *Karacadağ*(Diyarbakır), N:10-11, 20 Birinci Kânun/Aralık 1938, s:7

¹²¹ *Meltem*(Antalya), N:9-10, Şubat Mart 1949, s:8

¹²² Akın Karaoğuz, “10 Son Teşrin”, *Karaelmas*(Zonguldak), N:2, 26 Ağustos 1939, s:10

Ölümünü müteakip Atatürk'ün kendileri ya da millet ve dünya için ne anlam ifade ettiği de değişik yazarlar tarafından şu şekilde belirtilmiştir: “Bütün dünya ona ‘Harb ve Sulh Tanrısı’ diyordu”¹²³, “Altı yıl önce gömülen bir cihandı”¹²⁴ “O bizim güneşimizdi, o bizim yıldızımızdı, o bizim tarihimiz ve talimizdi, o bizim her şeyimizdi”¹²⁵ O bizim için zaman geçtikçe ulvileşen bir mânâdır. Onun firkat ateşi civanmert milletin kalbinde bugün yeniden alevlendi. Ruh potasında ısıtılışı, kaynatılan sevgi sıvısı gözlerde ve yanaklarda incelmış. Atatürk kendimizdir, Atatürk adımızdır. Boz renkli kalpağıyla hakikî bir bozkurt. Kurtuluş müjdecisi, zafer kartalı¹²⁶.

Atatürk'ün ölümü üzerine kaleme alınarak Halkevi dergilerinde yayımlanan çok sayıda şiire örnek teşkil etmesi açısından aşağıdaki şiirlerden parçalar seçilmiştir:

Milletvekilliği de yapan Hikmet Turhan Dağlıoğlu:

*Bir güneş batar mı, ölür mü Atam?
Gösterin Tanrı'yı sorup da çatam.*¹²⁷

mısralarını yazarken

Gaziantep Halkevi dergisi *Başpınar*'dan Ziya Güner:

*Gaziler Gazisi Atatürk nasıl,
Nasıl unutulur hatırdan çıkar?
Dünya döndüğünce asil Türk nesil
Ezelden ebede hep onu anar*¹²⁸

kıtasıyla duygularını belirtir.

Ordu Halkevi dergisi *Yeşil Ordu*'da yazar Sıtkı Can ise Hikmet Turhan Dağlıoğlu ile paralel bir fikir ve his ortaya koyar:

*“Elli yedi seneyi çok mu gördün bu Türk'e?
Nasıl kıydın Allah'ım başımız Atatürk'e?”*¹²⁹

¹²³ Durmuş Türkmenoğlu, “İnkılâbı Atatürk”, **Görüşler**(Adana), N:13-14, Ön Kânun/Aralık 1938, Son Kânun/Ocak 1939, s:13

¹²⁴ Ali C. Ataç, “Gömülen Cihan”, **Başpınar**(Gaziantep), N:66, İkinci Teşrin/Kasım 1944, s:5

¹²⁵ Mahir Türkkan, “Büyük Yas”, **Taşpınar**(Afyon), N:152-143, Kasım Aralık 1946, s:361

¹²⁶ Ziya Güner, “Atatürk'ü Anarken”, **Başpınar**(Gaziantep), N:103-104, Kasım-Aralık 1948, s:3

¹²⁷ Hikmet Turhan Dağlıoğlu, “Atam'a Ağıt”, **Çorumlu**, N:8, 15 İkinci Teşrin 1938, **Çorumlu**, (hazırlayan: İrfan Yiğit), Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, 2009, s:256

¹²⁸ Ziya Güner, “Atatürk'ü Anarken”, **Başpınar**(Gaziantep), N:103-104, Kasım-Aralık 1948, s:4

¹²⁹ Sıtkı Can, “Sönmez Ata'm”, **Yeşil Ordu**, “, N:2, 1 Kasım 1947, s:2

Benzer bir yaklaşım Sadi Günel için de söz konusudur:

*“Tanrı! Eğer varlığın ebetten almışsa kök,
Kendi elinle yapıp Türk’e gönderdiğin ok,
Yükseldi işte sana, saygı göster de diz çök,”*¹³⁰

Sonuç olarak Cumhuriyet’in, Cumhuriyet Halk Partisi’nin ve dolayısıyla Halkevleri’nin de kurucusu olan Mustafa Kemal Atatürk, değişik yaklaşımlarla sırada ünlü olan veya daha sonra şöhrete kavuşacak olan Ahmet Hamdi Tanpınar, Cahit Tanyol, Himet Turhan Dağlıoğlu, Falih Rıfkı Atay, Mehmed Hali Bayrı, Şevket Aziz Kansu, Taha Toros gibi kişiler tarafından da Halkevleri dergilerinde öne çıkan/çıkarılan bir figür olmuştur.

KAYNAKÇA

Halkevi Dergileri

4 Eylül

19 Mayıs

Abant

Akpınar

Aksu

Altan

Altın Yaprak

Anafarta

Atayolu

Başpınar

Batı Yolu

Burdur

Çamdağı

Çorumlu

Derme

Doğuş

Dranaz

¹³⁰ Sadi Günel, “Seninle Anıyorum”, **Dranaz**(Sinop), N:34, İkinci Teşrin Kasım 1938, s:9

Fikirler
Görüşler
Güzel Günler
Halkevi
İçel
İnan
İnanç
İstanbul
Karacadağ
Karaelmas
Kaynak
Kayseri Halkevi Armağanı
Meltem
Muğla
Ordu
Orta Yayla
Porsuk
Son Yarımaya
Taşpınar
Türkün
Uludağ
Ulus Sesi
Ülker
Ülkü
Ün
Yeni Türk
Yeniden Doğuş
Yeşil Irmak
Yeşil Ordu